

ÅR EFTER „FORFULGT“

Af Bent Petersen

Alf Sjöberg og Ingmar Bergmans første fælles arbejde siden „Forfulgt“ blev ikke nogen kritiksucces. „Sista paret ut“ havde premiere i november sidste år, men forsvandt hurtigt fra repertoire. „Dagens Nyheter“ bragte en kort, harmdirrende anmeldelse og der stod ikke stort andet, end at Sjöberg ikke aner noget som helst om moderne ungdom. Anmelderen undlod desværre at præcisere, hvad der efter hans mening er det typiske ved de unge svenskere, og på hvilket punkt Sjöberg afslører sin uforstand. De øvrige kritikere var inde på samme bane, filmen blev viftet væk som en irriterende flue, og ingen har siden diskuteret den.

„Sista paret ut“ er ikke nogen vellykket film, men den inddrager en ny holdning til det aktuelle tema: de unge contra deres forældre. Formen er noget af en kovending. Sjöberg har lagt „Sista paret ut“ an som et intimt kammerespil, vægten er lagt på en hurtig rytme, som bevidst *trækker* personerne med sig, så de kommer til at virke forsvarslose. Starten er ren *musical*. Allerede under forteksterne ses på bageste række i et fysikværelse en grammofon, der larmer med en jazzplade. Passagen går lidt efter over i sang og dans, gymnasieeleverne synger om lørdagen og den frihed, der vinker forude, men ikke så snart er lektor Jacobi (*Hugo Björne*) trådt ind i klassen, for konflikten bryder ud. Forholdet mellem denne ældre lærer og eleverne er spændt. Forskellige uroligheder kulminerer med, at han rejser sig og med iskold ro siger:

„Nu kan det være nok! I er uforskammede og uopdragne, I har ingen tro, ingen idealer, ingen mål. I udvikles til små fuldblods materialister, og I vedbliver med at være uoplyste, åndeligt ugidelige hele livet. To eller tre af jer har måske kvalitet og menneskelighed, to eller tre, jeg skal ikke tage munden for fuld, men for øvrigt er I en samling døde nuller, og jer skal jeg undervise, jeg som er kvalificeret til et professorat.

Ja, jeg ved, hvad I tænker nu: den dér gamle mislykkede mand skal ikke sætte sig til doms over os, for han dommer kun sig selv, og naturligvis har I ret ud fra jeres synspunkt. Lad os derfor gensidigt foragte hinanden, fra nu af vil jeg fordrive tiden til eksamen med at behandle de emner, der interesserer mig selv

og et fåtal af jer andre. Timen er forbi – *krapyl!*“

Og lektor Jacobi forlader klassen. Der bliver dødsstille. Ingen siger noget, man tør knapt nok røre sig: Adam og Eva opdager, at de er nøgne! Men så løber en af drengene op bag katedret, går lidt i knæ og siger parodierende: „Timen er forbi – *krapyl!*“ Alle ler hjerteligt. På et sekund er man sig selv igen. Fra denne glimrende start koncentrerer filmen sig om den unge Bo Dalin (*Björn Bjelvenstam*), søn af en velhavende sagfører (*Olof Widgren*). Om eftermiddagen overværer Bo tilfældigvis et bittert opgør mellem forældrene. Det viser sig, at moderen (*Eva Dablbeck*) vil forlade hjemmet og gifte sig med den elsker, hun har haft i de sidste tre år.

I filmens bedste scene: en samtale mellem fru Dalin og Bo, griber Bergman og Sjöberg om nælden. Bo forklarer sin mor, hvordan de kan få det godt hjemme igen, så hun kan opgive sin elsker. Argumentationen har blot den fejl, at den ikke tager hensyn til virkeligheden. Når man er ung, kan man skifte retning. Det kan en moden kvinde som fru Dalin ikke. Netop fordi hun indvilger i at bryde med sin elsker, får det tragiske i denne samtale et hårdt perspektiv. Det vil ikke være muligt at forklare Bo, hvorfor det er for sent. Derfor kommer det som et chok for ham, da moderen alligevel efter denne samtale „svigter“ ham og forlader hjemmet.

Sideløbende med disse begivenheder vokser en ny krise frem i Bo. Kerstin (*Bibi Andersson*) og Anita (*Harriet Andersson*) hedder to piger i klassen. Bo „går“ med Kerstin, men en aften, da han er hjemme hos hende, kommer moderen uventet hjem, og hele personen er bebrejdelse, lummerhed. Bo vil forsvare både sig selv og Kerstin overfor dette modernemartyrium, men Kerstin vender sig pludselig rasende mod ham og tager sin mors parti.

Bo vender sig til Anita, klassens *femme fatale* – man ved om hende, at hun har haft en abort, men hun har mere mod og moralsk styrke end Kerstin. Derfor har hun værdi for ham nu, og over for Bo kan hun på sin side komme til at udfolde sig som hun er, i stedet for at blive klemte ind i rollen som „farlig“ og „letsindig“. Hun fortæller om en søndag eftermiddag, hun aldrig glemmer: „Mor ringede efter lægen, og far tog Knud ved øret og satte ham uden for døren. Da jeg var blevet undersøgt, kom far ind igen, og så sagde han: „Det rager mig en fjer, hvad du har for, men hvis du kommer rendende med en uægte unge, så er det *ud*. Er det klart? Derefter begyndte han at le og trak mig i håret og beroligede mig: Kunne du ikke have fundet nogen bedre end fætter

„Sista paret ut“. Hugo Björne som lektoren. Til højre: Björn Bjelvenstam. Filmen er iscenesat af Sjöberg og skrevet af denne og Bergman.

Knud? Han sidder derude og stortuder! Så brølede han til mor, at hun skulle holde op med at skabe sig. Det var jo for pokker ingen landskatastrofe. Mor sagde, at far var rå, og så skændtes de i flere timer og glemte fuldstændig mig. Jeg var lige fyldt 16 år." Bo svarer forstående: „Burde ikke alle forældre skydes?“

Bo har imidlertid fortsat skilsmissemissten at slås med, den holder ham i stadig angst, og han skriver et brev til lektor Jacobi. Bo vil have et råd. „Begå selvmord,“ siger Jacobi lakonisk. Senere strækker han sig til at sige, at Bo engang vil begå det samme forræderi, som han synes, han er blevet offer for fra sine forældres side. For det andet overlever et menneske kun i kraft af to ting: *vilje* og *tænkning*. Bo vil måske så være så venlig at hente det kort, som skal bruges til timen? „Sista paret ut“ slutter med, at Bo symbolsk forsvinder i skoven af sammenrullede kort – for at finde det, han skal bruge.

Milieuet og handlingen ligner i nogen grad „Forfulgt“'s. I „Forfulgt“ blev alt set fra den unge mands synsvinkel, han var som Bo en *desperado*, klemt oppe i en krog, men han kom igennem sin krise uden at vi fik dybere orientering om den ældre generation, udover, at den ganske hensynsløst holdt på sin magtstilling. „Sista paret ut“ har ikke ændret ved den unge mands rædsel over for de ældres forræderi, men har tilføjet det dilemma, som mange midaldrende nu kommer i. De har givet afkald på en væsentlig del af fortidens diktatur, når det gjaldt børnene, men det vil sige, at de så heller

ikke længere kan skjule, hvor skrøbeligt et stof de selv er gjort af. Men deres halvvoxsne børn vil ikke, kan ikke eller tør ikke se sandheden i øjnene.

Sjöberg og Bergman har sammen skrevet manuskriptet til „Sista paret ut“. Vi har Bergmans udtalelse om, at han sad og filede i det uendelige med manuskriptet til „Forfulgt“, indtil Sjöberg tog det fra ham og gjorde underværker med det. Der er ikke sket underværker med Bergmans oplæg til parrets opus 2, det er for usikkert i sigtet og har egentlig tre-fire slutninger på rad og række, uden at vi når til noget i retning af en dramatisk konklusion. Men den har trods alt strejft et ømt punkt i spændingen mellem generationerne, antydte en variation af temaet, som udmærket engang kan føre til noget på højde med „Forfulgt“. Foreløbig har „Sista paret ut“ sin store værdi i de mange passager, hvor replikkerne har virkelighedspræg og derved kommer til at køre i samme tempo som billederne. Hvad man end vil sige om filmen, så har den i hvert fald stil. Billedmæssigt er den alt andet end symbolsk og fortænk – for Sjöberg har det åbenbart været magtspilgende at finde frem til en nøgtern realisme, som ikke opererer med sympatiske og usympatiske mennesker, men med familielivets krible-krable af dyder og lyder, godt og ondt, jævnt fordelt hos hvert enkelt medlem. Ud fra samme princip må man afholde sig fra at lægge skylden for den halve sejr med „Sista paret ut“ hos enten Sjöberg eller Bergman.